

การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน อำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา

Natural Resources-Based Knowledge Management for
Community Tourism in Satingpra District, Songkhla Province.

ประมาณ เทพสงเคราะห์ (Praman Tepsongkroh)¹

จรินทร์ เทพสงเคราะห์ (Jarin Tepsongkroh)²

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนอำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการในการจัดการความรู้ของชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ของชุมชน ผลจากการจัดการความรู้ของชุมชน และศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยการเลือกกลุ่มชาวบ้านในอำเภอสังขละที่มีผลการดำเนินการจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักและยอมรับของชาวบ้านในพื้นที่และบุคคลทั่วไปอย่างกว้างขวางมาเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ 1.ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวกบ ตำบลจะทิ้งพระ และ 2.ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีไหนด นา เล ตำบลท่าหิน มีวิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต และถ่ายภาพประกอบเป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่อำเภอสังขละที่จัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาชุมชนบนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดการกลุ่มโดยผู้นำและมีที่ปรึกษาคณะกรรมการของศูนย์ ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวกบ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนครอบคลุมทุก ๆ ด้าน ได้แก่ การอบรมหลักสูตรอาชีพจากทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น การจัดการนำเที่ยวชุมชน การจัดทำผลิตภัณฑ์ชุมชน และกลุ่มที่มีการจัดการกลุ่มโดยผู้นำและมีสมาชิกของชมรม ได้แก่ ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีไหนด นา เล มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยว

¹รองศาสตราจารย์, PhD., สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, pramantep@gmail.com

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ศศ.ม., สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, jarin2500tsu@gmail.com

เป็นเครื่องมือ กลุ่มชาวบ้านจะเน้นการจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน มีขั้นตอนหลัก ๆ ได้แก่ 1. การกำหนดปัญหาที่ต้องการที่สอดคล้องกับชื่อและวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชนจากการท่องเที่ยว 2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำ กรรมการและสมาชิกภายในกลุ่มคณะบุคคลอื่นที่มาศึกษาดูงานของกลุ่ม หรือกลุ่มไปศึกษาดูงานที่กลุ่มอื่น ๆ 3. การยกระดับความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ จากความรู้ที่ฝังลึกในคน กลายมาเป็นความรู้ที่เปิดเผย นำไปเป็นแนวปฏิบัติการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนและหลักสูตรผลิตภัณฑ์ชุมชน 4. การสืบสานต่อความรู้ ให้กว้างขวางและเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย การจัดการความรู้ของกลุ่มส่วนใหญ่ประสบผลสำเร็จด้วยดีเนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างเป็นปัจจัยสนับสนุน ที่สำคัญได้แก่ การมีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถและมีความมุ่งมั่นตั้งใจสูง ในการดำเนินงานของกลุ่ม และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่นที่สนใจในงานพัฒนาชุมชนด้วยกัน ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการความรู้ เกี่ยวกับ การสร้างผู้นำสำหรับเยาวชน การฟื้นฟูอาชีพในชุมชน การจัดการความรู้ของกลุ่มได้ก่อให้เกิดผลในทางพัฒนาทั้งที่เป็น การพัฒนาคน พัฒนากลุ่ม และพัฒนาชุมชน การพัฒนาศักยภาพให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนมีการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพโดยมีผู้นำกลุ่มมีบทบาทที่สำคัญและการมีส่วนร่วมภาคีเครือข่ายส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามาเรียนรู้วิถี โหนด นา เล มีการจัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การทำผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีคุณภาพ ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชนโหนด นา เล การเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรผ่านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งล้วนแต่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน เกิดผลผลิต และผลประโยชน์ของการจัดการความรู้จากศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ในพื้นที่อำเภอสังขละบุรี

คำสำคัญ : การจัดการความรู้ การท่องเที่ยวชุมชน ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ

Abstract

The objectives of the research entitled “Natural Resources-Based Knowledge Management for Community Tourism in Satingpra District, Songkhla Province.” were to study 1) procedures of the knowledge management of the groups, 2) factors influencing the knowledge management of the groups, 3) the outcomes of the knowledge management of the groups, and 4) potential of community tourism site. The study selected two community groups in the area of Satingpra District, involved with the knowledge management based on natural resources capitals and whose works were prominent and recognized widely by the people in the area. The two groups serving as the sample of the study included 1. Learning center of the wisdom called “Chow-Bok” Group 2. The way of life for Eco-Tourism called “Nod Na Le” Group, Satingpra district, Songkhla province. The research utilized the qualitative approach by collecting field data mainly through interviews, observations and photography. Related additional documentary data were also collected for the study. The findings of the study reveal the following.

The villagers’ groups in the area of Satingpra district for the purpose of community development based on natural resources capitals of the community can be classified generally into two categories. The first type is the group established for the leader of community with a broad committees called Learning center of the wisdom called “chow-book” and the objective for all community development such as training by the curriculum of using from local natural resources, community tourism management, production of the local goods, belongs to this category. The other type is the group established for the leader of community with a member committees called The way of life for eco-tourism called “Nod Na Le” Group, belong to this latter category and the objective for using tourism in order to community development. These groups concentrate on “knowledge management” based on the natural resources capitals of the

communities as guideline for the operation and development of the work. In principle, group employs the similar method or procedure of knowledge management, and the major steps taken include the following : 1. Specifying the problems –the problem that matches the theme or the objective of the group; 2. Sharing of learning from the problem between head of group, committees among members within the group. Besides, learning is also shared with other visiting groups or personnel or when the group itself visiting the others; 3. Knowledge of learning is elevated and applied, thus turning the “embedded knowledge” into “revealed knowledge” capable of using it as guideline for the performance and product community development curriculum; and 4.The knowledge is carried on by imparting to the general public and for inheritance by future generations. Knowledge management carried out by the groups is mostly successful due to supporting factors. For example, the group leaders who are knowledgeable and committed and good supports from the government agencies and other organizations related to community development work contribute to the group’s achievement. Barrier factors of the groups is unsuccessful due to develop the young generation future, recover the occupation in community. Knowledge management of the group contributes to different aspects of development at individual, group and community level. The potential of community tourism development are managed by capability of group leader and participation network and promote the young people to learn the way of life that called “Nod-Na-Le” and learn the method of “sufficient economy” by doing the community product and promote the conservation of cultural heritage, all of which are valuable to the quality sustainable development of life for output and outcome of the knowledge management from the potential of the communities tourism product in Satingpra district.

Keywords : Knowledge Management, Community Tourism, Natural Resources-Based

ภูมิหลัง

การวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยโดยทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีต่อวิถีชุมชนในการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา ซึ่งตั้งอยู่บนคาบสมุทรสทิงพระ ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีการรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มชาวบ้านในการจัดการความรู้บนฐานของทุนทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเองให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การจัดการความรู้เป็นกระบวนการหนึ่งในการแสวงหาและจัดระบบความรู้ของมนุษย์ที่เป็นไปตามธรรมชาติมากกว่าที่จะเป็นกระบวนการบนพื้นฐานของหลักวิชา เพราะโดยวิถีของมนุษย์ที่มาอยู่ร่วมกันย่อมจะมี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ มากมายภายในกลุ่ม โดยมีกระบวนการที่เป็นระบบในการค้นหา สร้าง รวบรวม จัดเก็บ เผยแพร่ ถ่ายทอด แบ่งปัน และใช้ความรู้นั้นเพื่อประโยชน์ขององค์กร ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2546 : 2-5) ได้กล่าวถึงคุณค่าของการจัดการความรู้ไว้ว่า การจัดการความรู้จะช่วยเพิ่ม ความมีชีวิตชีวาและความสำเร็จในองค์กร เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร และ อดิพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์ (2548 : 75-76) ก็ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการความรู้จะช่วยรวบรวมความรู้ความชำนาญของบุคคลและองค์กรไว้ได้ ช่วยให้องค์กรมีข้อมูลต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความได้เปรียบในการแข่งขัน ช่วยให้ ผู้ปฏิบัติงานเรียนรู้งานได้ด้วยตนเอง และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถในการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ขององค์กร

ด้านทุนชุมชนเป็นสิ่งที่อยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนเงินตรา ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม กลุ่มชาวบ้านก็เป็นองค์กรทางสังคมลักษณะหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชนโดยมีเป้าหมายชัดเจนในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชนของตนในด้านต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นวัตถุประสงค์เฉพาะทางหรือวัตถุประสงค์ทั่วไป กลุ่มชาวบ้าน อาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปได้หลายชื่อ เช่น องค์กรชาวบ้าน องค์กรชุมชน องค์กร ท้องถิ่น องค์กรประชาชน กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร (2549 : 11-22) ได้กล่าวถึงความหมายของ กลุ่มชาวบ้าน ไว้โดยอ้างตามความหมายของกรมพัฒนาชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนว่า เป็นการรวมตัวของประชาชนในหมู่บ้านหรือตำบล

ในรูปของกลุ่มเพื่อดำเนินกิจการใดกิจการหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

อำเภอสงขลียงพรมมีพื้นที่ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ พัทลุง สงขลา และ นครศรีธรรมราช มีขนาดพื้นที่ประมาณ 8,729 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยแผ่นดินประมาณ 7,687 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่ทะเลสาบ 1,042 ตารางกิโลเมตร ความยาวจากเหนือจรดใต้ประมาณ 150 กิโลเมตร และจากตะวันออกจรดตะวันตกประมาณ 65 กิโลเมตร ประกอบด้วย 3 ลุ่มน้ำย่อย ได้แก่ ลุ่มน้ำสาขาทะเลน้อย ลุ่มน้ำสาขาทะเลหลวง และ ลุ่มน้ำสาขาทะเลสาบสงขลาซึ่งเป็นที่ตั้งของทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นลุ่มน้ำแห่งเดียวของประเทศไทยที่น้ำฝน น้ำจืดจากคลอง และน้ำหลากจากแผ่นดิน ไหลจากพื้นที่ลุ่มน้ำลงสู่ทะเลสาบสงขลา และมีน้ำเค็มจากทะเลเข้ามาผสมผสาน ทำให้มีลักษณะเป็นระบบทะเลสาบแบบลากูน (Lagoon) ขนาดใหญ่ ทะเลสาบสงขลามีลักษณะคอคอดเป็นตอน ๆ ลักษณะทางกายภาพแบ่งได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่ ทะเลน้อย เป็นทะเลสาบน้ำจืด ความลึกเฉลี่ยประมาณ 1.2 เมตร ทะเลสาบตอนบน ความลึกเฉลี่ยประมาณ 2 เมตร ส่วนใหญ่ของรอบปีน้ำจะเป็นน้ำจืด มีการรุกตัวของน้ำเค็มในช่วงฤดูแล้ง ทะเลสาบตอนกลาง ความลึกเฉลี่ยประมาณ 2 เมตร มีการผสมผสานของน้ำเค็มและน้ำจืด ทะเลสาบตอนล่าง ความลึกเฉลี่ย 1.5 เมตร ยกเว้นช่องแคบที่ติดกับอ่าวไทยที่ลึกประมาณ 12-14 เมตร เนื่องจากมีระบบนิเวศที่ซับซ้อน ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจึงมีความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งสัตว์น้ำและพืชพรรณธรรมชาติต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ทรัพยากร ที่อุดมสมบูรณ์ในทะเลสาบสงขลาได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการผลิตทางเศรษฐกิจอย่างมากและต่อเนื่องเป็นเวลานาน โดยมีได้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้เหมาะสม ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วไปสู่การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ จากประเด็นปัญหาดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงมีมติ ในวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2545 ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (พ.ศ.2549-2558) โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลัก โดยแผนแม่บทฉบับดังกล่าวได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 5 ยุทธศาสตร์หลัก ประกอบด้วย (1) การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพของลุ่มน้ำให้มากที่สุด (2) การ

ใช้ประโยชน์ทรัพยากรลุ่มน้ำแบบบูรณาการและใช้อย่างยั่งยืน (3) การควบคุมและป้องกันมลพิษ (4) การอนุรักษ์ ป่าไม้ ภูเขา ธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและศิลปกรรม (5) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 4 ได้มีการกำหนดมาตรการให้จัดการเพื่อการอนุรักษ์ ป่าไม้ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนได้ (กรมเจ้าท่า, 2556 : 1-2) ซึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านในอำเภอสทิงพระได้ดำเนินชีวิตตามวิถีอาชีพของการทำตาลโหนด การทำนา และการประมงในทะเล จึงเรียกว่า “วิถีโหนด นา เล”

ทุนทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทุนชุมชนประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อวิถีชุมชน ซึ่งชุมชนทุกแห่งย่อมมีวิถีชุมชนอยู่บนพื้นฐานของทุนทรัพยากรธรรมชาติ ที่สั่งสมสืบต่อกันมาช้านานในชุมชน จนกลายเป็นระบบคุณค่าอย่างหนึ่งที่เอื้อต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาชุมชน ประเด็นจึงอยู่ที่ว่าชุมชนแต่ละแห่งมีกระบวนการในการจัดการความรู้ เพื่อดึงเอาทุนทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชนซึ่งเป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในคน ให้ปรากฏออกมาเป็น ความรู้ที่เปิดเผยได้มากน้อยแค่ไหนอย่างไร ต่อมาเมื่อแนวคิดการปรับตัวของชุมชนเนื่องจากมีการขยายตัวของชุมชน ทรัพยากรในพื้นที่ถูกใช้จำนวนมาก วัฒนธรรมของชุมชนเมืองเข้ามาในชุมชนชนบท การพัฒนาอาชีพชุมชน การพัฒนาตามแนววัฒนธรรมชุมชนได้รับความนิยมมากขึ้นและกลายเป็นกระแสทางเลือกใหม่ในการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่บริเวณนี้จึงมีการจัดตั้งกลุ่มชาวบ้านขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อพัฒนาชุมชนของตนในมิติต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ซึ่งกลุ่มชาวบ้านเหล่านี้ต่างก็มี การจัดการความรู้ บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนตนเอง

ความรู้ในการพัฒนาชุมชนซึ่งมีขอบข่ายกว้างมาก โดยกลุ่มได้จำแนกความรู้ของกลุ่มด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1. ด้านการพัฒนาสังคม เช่น การคมนาคม การสาธารณสุข ความปลอดภัย เป็นต้น 2. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การประกอบอาชีพ การตลาด การออมเงิน เป็นต้น 3. ด้านการพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น การศึกษาของเด็กและเยาวชน การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของชาวบ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญ เป็นต้น และ 4. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระเบียบภูมิทัศน์ของชุมชน

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น (พรศักดิ์ พรหมแก้ว และ จรินทร์ เทพสงเคราะห์. 2555 : 34) ดังนั้นความสำคัญของทุนทรัพยากรธรรมชาติและปรากฏการณ์ความตื่นตัวของชุมชนในพื้นที่อำเภอสังขละบุรีที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับการประกอบอาชีพการทำตาลโตนด การทำนา การทำประมงทะเลที่มีปัญหาจากการใช้ทรัพยากรจากตาลโตนด การผลิตข้าวอินทรีย์ และการเสื่อมโทรมจากประมง ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาเรื่อง “การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา” โดยมีการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนซึ่ง จรินทร์ เทพสงเคราะห์ และประมาณ เทพสงเคราะห์ (2552 : 155) ได้กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนมีการใช้ฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนรวมทั้งการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์กำหนดประเด็นศึกษาไว้ดังนี้

1. กระบวนการในการจัดการความรู้ของชุมชน
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ของชุมชน
3. ผลจากการจัดการความรู้ของชุมชน
4. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นที่ตั้งของกลุ่มชาวบ้าน โดยมีประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้

ขอบเขตการวิจัย ด้านพื้นที่เป็นการศึกษาในเขตอำเภอสังขละบุรี ด้านเนื้อหาประกอบด้วย 1) กระบวนการในการจัดการความรู้ของชุมชน (การกำหนดความรู้ที่ต้องการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การยกระดับและประยุกต์ใช้ความรู้ และการสืบสานต่อความรู้) 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ของชุมชน (ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ของกลุ่ม ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการความรู้ของกลุ่ม) 3) ผลจากการจัดการความรู้ของชุมชน (ผลต่อการพัฒนาคน ผลต่อการพัฒนากลุ่ม ผลต่อการพัฒนา

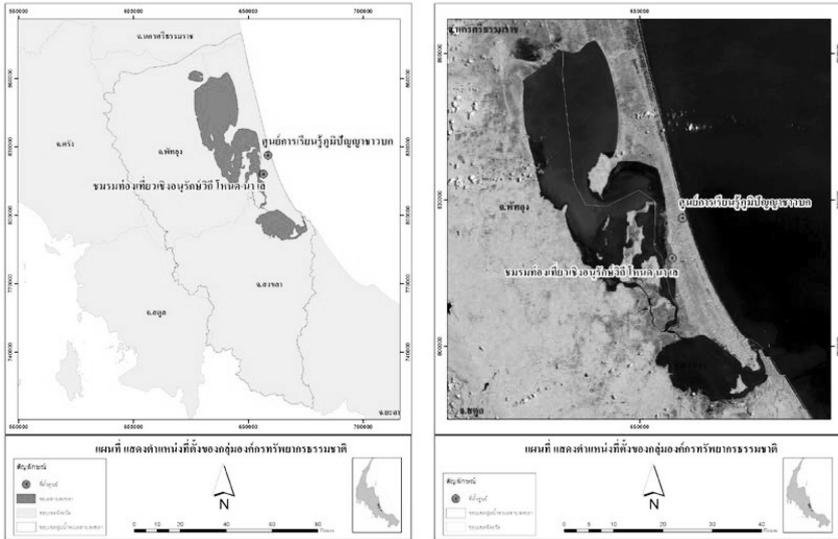
ชุมชน) และ4) ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

การเลือกผู้ให้ข้อมูล เป็นแบบเจาะจงจากผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มชาวบ้านของกลุ่มหรือชุมชนหรือเรียกชื่อเป็นศูนย์หรือชมรม ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ ที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีผลการดำเนินงานโดดเด่นเป็นที่รู้จักและยอมรับอย่างกว้างขวางของคนที่ไปทั้งในและนอกชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งหลังจากได้สำรวจและพิจารณาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดังกล่าวแล้วจึงได้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ 2 กลุ่ม ได้แก่ 1. ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน 2. ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีไหนต นา เล

การเก็บข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์ สังเกต และถ่ายภาพ ในการสัมภาษณ์ทั้งการสัมภาษณ์เดี่ยวและสนทนากลุ่ม โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ส่วนการสังเกตจะใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม นอกจากนี้แล้วยังมีการเก็บรวบรวมจากข้อมูลเอกสาร

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีอุปนัย คือนำเอาข้อมูลย่อย ๆ ที่เก็บรวบรวมมาได้ทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปตามประเด็นความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ นำเอาผลการวิเคราะห์ของกลุ่มมาสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อสร้างข้อสรุปที่เป็นภาพรวม การจัดการความรู้ของกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่อำเภอสังขละบุรี

การดำเนินการ เป็นขั้นตอนตามลำดับได้แก่ ขั้นตอนปัญหาวิจัย ขั้นศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและสำรวจพื้นที่ กำหนดกรอบความคิดการวิจัยการจัดการความรู้ 4 ด้าน ตามขอบเขตการวิจัย จากการกระบวนการการค้นห สร้าง รวบรวม จัดเก็บ เผยแพร่ ถ่ายทอด แบ่งปัน และใช้ความรู้นั้นเพื่อประโยชน์ขององค์กร (วิจารณ์ พานิช. 2546 : 2-5) เพื่อช่วยให้ผู้วิจัยได้มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ พิจารณาเลือกกลุ่มตัวอย่างและการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น ข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต และถ่ายภาพประกอบบางตอน ขั้นวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล นำเอาข้อมูลต่าง ๆ ที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมดทั้งที่เป็นข้อมูลภาคสนามและข้อมูลเอกสารมาศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ด้วย วิธีอุปนัย ขั้นสรุปผล และรายงานผลการวิจัย ด้วยวิธีการ พรรณนาวิเคราะห์ โดยมีภาพประกอบในบางตอน

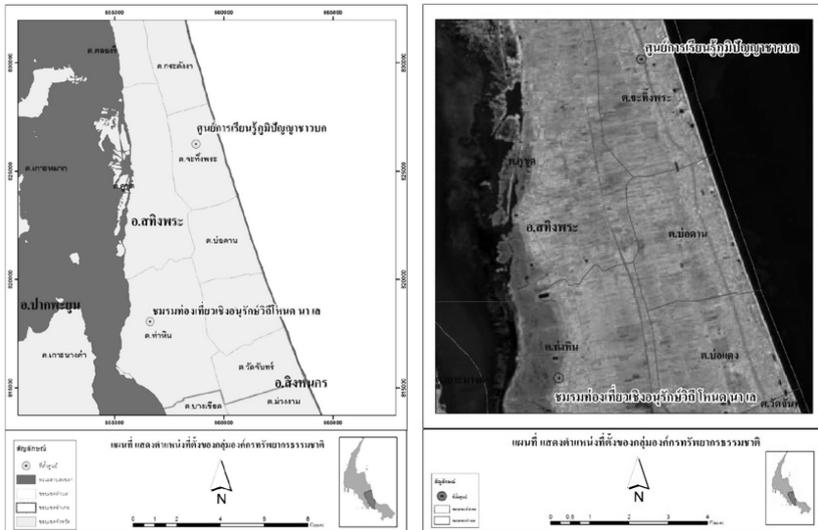
ภาพประกอบ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยวคาบสมุทรลึงพระ
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการจัดการท่องเที่ยว
ของชุมชน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา สรุปได้ดังนี้

1. กระบวนการในการจัดการความรู้ของกลุ่ม

กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่อำเภอสติงพระมีกระบวนการในการจัดการความรู้ของ
ชุมชนเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติและพัฒนางานตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มมี
4 ขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

ภาพประกอบ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยว อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

1.1 การกำหนดความรู้ที่ต้องการ

การจัดการความรู้เป็นความรู้ที่นำไปใช้ในการปฏิบัติและพัฒนางานตามวัตถุประสงค์เฉพาะให้ชัดเจนว่าเป็นความรู้เรื่องอะไร เพื่อให้ทุกคนที่ร่วมจัดการความรู้ได้รับรู้และดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มชาวบ้านในอำเภอสทิงพระ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นจากความรู้เกี่ยวกับการจัดการทุนทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ กลุ่มการเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านเริ่มจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2546 ปัจจุบันตั้งอยู่ที่บ้านมัจฉา ตำบลจะทิ้งพระ และกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีในนาเกลือ เริ่มจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ บ้านมิไร ตำบลท่าหิน อำเภอ สทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนให้ครอบคลุมทั้งมิติเศรษฐกิจชุมชน วัฒนธรรมชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน โดยกำหนดความรู้ที่ต้องการมีความสำคัญ ของความรู้สอดคล้องกับ ชื่อ และวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ดังจะเห็นได้จากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีกลุ่มชาวบ้านที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนให้ครอบคลุมทุกมิติ คือ ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และ

การท่องเที่ยว จึงกำหนดความรู้ที่ต้องการไว้อย่างกว้าง ๆ คือ ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ การกำหนดชื่อกลุ่มระบุในเอกสารประวัติตามวัตถุประสงค์ จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านได้รวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยเน้นกิจกรรมด้านการเกษตรในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถี หนอง นา เล ของคนบนคาบสมุทรสทิงพระ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรบุคคล ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชนชาวกบแก้ว และสืบทอดกันมานานหลายชั่วคน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมกันแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของท้องถิ่น ให้เป็น เครื่องอุปโภค-บริโภค โดยยึดฐานภูมิปัญญาไทย ตามหลัก เศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นอาชีพภูมิปัญญาทักษะชีวิตในวิถีอยู่ วิถีกินแบบพอเพียง มีวิสัยทัศน์ว่า “จัดการเรียนรู้ วิถี หนอง นา เล บนคาบสมุทรสทิงพระ” ให้เป็นฐานความมั่นคงทางอาหารด้านโปรตีน และคาร์โบไฮเดรตของชุมชน และท้องถิ่น ปรัชญาว่า “วิถีแบบบ้าน ๆ สามารถผ่านวิกฤติได้ โดยนำภูมิปัญญาพัฒนาด้วยกระบวนการเรียนรู้ สู่วิถีอยู่ วิถีกิน” หลักคิดในการทำงานว่า “คิดนำ ทำเป็นมีให้เห็นเป็นแบบอย่าง ข้อมูลเป็นสำคัญ ชุมชนเป็นฐานบูรณาการกับชีวิตจริง อิงเทคโนโลยี” มีบทบาทหน้าที่ดำเนินกิจกรรม สำรวจรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวกบแก้ว จัดทำข้อมูลสารสนเทศ สื่อทางด้านวิชาการภูมิปัญญาชาวกบแก้ว และบริการวิชาการโดย การฝึกอบรมทักษะอาชีพภูมิปัญญา ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ผู้สนใจเรียนรู้ “ภูมิปัญญาชาวกบแก้ว” ซึ่งแผ่นดินบงกเริ่มตั้งแต่อำเภอระโนด ผ่านอำเภอสทิงพระมายังหัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของ “ชาวกบแก้ว” เป็นชุมชนโบราณก่อนประวัติศาสตร์เกิดจากการทับถมของโคลนทรายและตะกอนโดยการกระทำของคลื่นลม ทำให้แผ่นดินงอกเพิ่มออกไปเปลี่ยนสภาพเกาะให้กลายเป็นคาบสมุทรที่เรียกกันว่า “คาบสมุทรสทิงพระ” บริเวณที่เป็นริ้วสันทราย เป็นของแผ่นดินใหม่ มีลักษณะเป็นที่ลุ่มที่ดอนสลับกันไป โดยมีบริเวณตัวสันทรายเป็นที่ดอน ซึ่งใช้เป็นที่ตั้งแหล่งชุมชน ส่วนบริเวณที่ลุ่มระหว่างสันทรายใช้เป็นแหล่งปลูกข้าว ส่วนกลุ่มตัวอย่างกลุ่มชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีหนอง นา เล มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม การรวมกลุ่มจากการจัดทำผลิตภัณฑ์ชุมชน ต่อมาจึงกำหนดความรู้ที่ต้องการคือความรู้เกี่ยวกับ เกษตรกรรมตาม วิถีหนอง นา เล จึงเห็นได้ว่ากำหนดความรู้ที่ต้องการของกลุ่มชาวบ้านทั้ง 2 กลุ่มในพื้นที่อำเภอสทิงพระล้วนแต่มีความสอดคล้องกับ ชื่อ และ วัตถุประสงค์ ของกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีกลุ่ม

ชุมชนที่มีการพัฒนาชุมชนในหลาย ๆ ด้านเช่น กลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านดอนคัน ตำบลคูขุด กลุ่มอนุรักษ์วิถีโหนด นา เล ตำบลคลองรี ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลจะทิ้งพระ เป็นต้น

1.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้ ความรู้ที่ฝังลึกในคน ถูกนำมาแลกเปลี่ยนและพิจารณาเลือกสรรกลั่นกรองร่วมกันจนเกิดเป็น ความรู้ที่เปิดเผย ตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่ม จำแนกได้ดังนี้

1.2.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำกลุ่มกับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ที่มีความรักความผูกพันกับชุมชนของตนเอง และมีความรู้ความเข้าใจในสภาพและปัญหาต่างๆของชุมชน เป็นพื้นฐานในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการประชุมกลุ่มตามวาระการประชุมที่กลุ่มกำหนดไว้ หรือการพบกันของกลุ่มย่อย ๆ บางกลุ่มได้พูดคุยกันเองเกี่ยวกับปัญหาและการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ นำทรัพยากรในพื้นที่ไปเพิ่มมูลค่า สร้างอาชีพ เสริมรายได้ สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

1.2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกกับบุคคลอื่นจากภายนอก ทั้งในโอกาสที่กลุ่มได้ไปศึกษาดูงาน จากปราชญ์ชาวบ้านครูภูมิปัญญา เช่น ครูวัลย์หนูประดิษฐ์ จากบ้านคลองหะ ครูอัมพร ด่วงปาน จากบ้านคลองเป็ยะ ครูประยงค์ วรรณรงค์ จากบ้านฉวาง ครูณอม ศิริรักษ์ จากบ้านสทิงพระ เป็นต้น รวมถึงการที่ผู้นำกลุ่มได้รับเชิญให้ไปเป็นวิทยากรบรรยายความรู้ที่กลุ่มอื่นหรือที่หน่วยงานอื่น และในโอกาสที่กลุ่มชาวบ้านกลุ่มอื่น ๆ หรือคณะบุคคลจากสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานต่าง ๆ มาศึกษาดูงานที่กลุ่มแต่ละกลุ่มเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ทำให้ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสดูแลเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มหรือคณะบุคคลอื่นอย่างกว้างขวางขึ้น เช่น กลุ่มแม่บ้านการศึกษานอกโรงเรียนทุ่งสง กลุ่มนักสื่อสารต่าง ๆ จากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร รายการโทรทัศน์ กลุ่มแม่บ้านเทพา เป็นต้น รวมถึงในโอกาสที่กลุ่มได้เชิญวิทยากรหรือผู้รู้เฉพาะด้านบางคนมาให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ แก่สมาชิกกลุ่มเป็นครั้งคราว ซึ่งทำให้สมาชิกกลุ่มมีโอกาสดูแลได้รับความรู้และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างกว้างขวางขึ้น เช่น กลุ่มการทำสบู่มะขามจากตำบลจะโหนด กลุ่มเครือข่าย 23 เกล (ตำบล) โดยมีความชำนาญการทำผลิตภัณฑ์แตกต่างกัน ของกลุ่มรำแดงทำจักรสานใบตาล กลุ่มบ้านชาวจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ กลุ่มทำขำมทำนา เป็นต้น

1.3 การยกระดับความรู้และประยุกต์ใช้ความรู้

การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนของกลุ่มชาวบ้าน ได้ ยกระดับความรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ ไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1.3.1 การยกระดับความรู้จาก ความรู้ที่ฝังลึกในคน มาเป็น ความรู้ที่เปิดเผย ทำให้เกิดความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติและพัฒนางาน การเรียนรู้ทดลองงานภูมิปัญญา เพื่อลดค่าใช้จ่าย ลดต้นทุนการผลิต เช่น หลักสูตรปุ๋ยชีวภาพ น้ำยาเอนกประสงค์ สบู่-แชมพูสมุนไพร ขนมหันบ้าน ขนมหาล อาหารพื้นบ้าน คั่วกุ้ง หัวโหนด ยำหัวโหนด ลูกตาลกะทิสด ทับทิมทำหิน ลูกตาลลอยแก้ว ยำลอนตาล เป็นต้น ศูนย์การเรียนรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน เปิดดำเนินการฝึกอบรม วิชาอาชีพ ภูมิปัญญาประกอบด้วยรายวิชา ดังนี้ การทำไข่เค็ม การเพาะถั่วงอก การทำปลาร้า สูตรแม่กลอง การทำปลาหนึ่ง การทำน้ำส้มกลัวย การการทำขนมบอก การทำขนมม่อซี่ การทำขนมปาด้วยฟู การทำน้ำปลา การทำน้ำบูดู การทำกะปิกุ้ง การทำน้ำตาลสดบรรจุขวด การทำน้ำมันข้าวโพด การทำทอดมันข้าวโพด การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น การทำพืมน้ำ การทำสบู่สมุนไพร การทำแชมพูสระผม การทำน้ำยาล้างจาน การทำน้ำสกัดชีวภาพ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเรียนรู้ได้

1.3.2 การพัฒนา ความรู้ที่เปิดเผย ให้เป็นองค์ความรู้ที่มีระบบระเบียบ ต้องยกระดับความรู้โดยการนำมาตรวจสอบความถูกต้องและจัดระบบระเบียบใหม่ให้เป็น องค์ความรู้ ที่มีคุณค่าต่อการนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ดังจะเห็นได้ตั้งแต่การที่คณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อจัดทำระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม การจัดทำแผนงานของกลุ่มหรือการจัดระเบียบความรู้เพื่อจัดทำหนังสือเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่นของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีโหนด นา เล ในโรงเรียนบ้านท่าหิน

1.4 การสืบสานต่อความรู้

ความรู้ในการพัฒนาชุมชนที่ได้จากการจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนของกลุ่มชาวบ้าน ได้รับการสืบสานต่อ ๆ กันไป ซึ่งอาจแยกกล่าวได้ดังนี้

1.4.1 ผู้นำความรู้ไปสืบสาน เนื่องจากความรู้ที่เกิดจากการจัดการความรู้ของกลุ่มชาวบ้านเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1. ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้จัดการให้เกิดความรู้ขึ้น ๆ นำความรู้ไปเผยแพร่แก่คนอื่น ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือ

ด้วยดีในการดำเนินงานของกลุ่มใน 2. ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งเป็นชาวบ้านที่มีความสนใจในการจัดการความรู้และการดำเนินงานของกลุ่ม จึงทำให้เกิดการยอมรับในความรู้นั้น ได้นำเอาความรู้นั้นไปสืบสานต่อกับคนอื่น 3. บุคคลจากภายนอกชุมชน กลุ่มนักศึกษา กลุ่มนักศึกษา กลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มชาวบ้านกลุ่มอื่น ๆ ที่เคยมาศึกษาดูงานของกลุ่มชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ บุคคลเหล่านี้ส่วนหนึ่งเมื่อกลับไปก็ได้นำเอาความรู้ที่เกิดจากการจัดการความรู้ของกลุ่มในพื้นที่ดังกล่าวไปเล่าต่อกันสู่คนอื่น ๆ ทำให้นักท่องเที่ยวที่สนใจเข้าไปเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

1.4.2 วิธีการสืบสานความรู้ การสืบสานต่อความรู้ที่เกิดจากการจัดการความรู้ของกลุ่มชาวบ้านในอำเภอสังขละบุรีได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1. การสืบสานด้วยการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง 2. การสืบสานด้วยเอกสารและใช้สื่ออย่างอื่น ๆ เป็นการสืบสานต่อความรู้โดยการบันทึกในเอกสาร หนังสือ ภาพถ่าย การบอกกล่าวเล่าขาน การจัดฝึกอบรม การสาธิตตามงานต่าง ๆ การเขียนเอกสารเผยแพร่ การทำป้ายความรู้ การจัดรายการวิทยุ การเขียน “facebook” และ “gotoknow” เป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวชุมชนไปด้วย ซึ่งทำได้อย่างกว้างขวาง

1.4.3 ผู้รับการสืบสานต่อความรู้ เนื่องจากความรู้ที่เกิดจากการจัดการความรู้ของกลุ่มชุมชนเป็นความรู้ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาจึงมีผู้สนใจรับการสืบสานความรู้นี้อยู่มากทั้งที่เป็นสมาชิกกลุ่มที่จัดการความรู้เอง ชาวบ้านในชุมชน และบุคคลจากภายนอกชุมชน การได้รับรางวัลของผู้นำกลุ่มที่ได้รับการเผยแพร่ เช่น แม่น้ำกอนูรักษ์ นวัตกรรมสีเขียว คนดีศรีสงขลา ครูสอนดี คนทำงานเพื่อแผ่นดิน เป็นต้น

ภาพประกอบ 3 กิจกรรมศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวกบ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ของกลุ่ม

การจัดการความรู้บนฐานทุนธรรมชาติของชุมชนของกลุ่มชาวบ้าน มีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งทั้งที่เป็นปัจจัยสนับสนุนและเป็นอุปสรรค สรุปได้ดังนี้

2.1 ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้

การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มชาวบ้านในอำเภอสังขละบุรีมีปัจจัยสนับสนุน สรุปได้ดังนี้

2.1.1 ความร่วมมือด้วยดีจากสมาชิกกลุ่ม ยอมรับในความรู้ความคิดของสมาชิกการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับต่างของกลุ่มด้วย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางในการพัฒนาชุมชน วัฒนธรรมชุมชน สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีไหนด นา เล มีสมาชิก จากชาวประมง เกษตรกรทำนา ทำตาล ร่วมกันจัดการท่องเที่ยว มีที่พักโฮมสเตย์ ให้บริการราคา 150 บาทต่อคืน และอาหาร 100 บาทต่อหัวตามการตกลงจำนวนมือ

2.1.2 ผู้นำกลุ่ม มีความรู้ ความตั้งใจ ความซื่อสัตย์สุจริต และคุณสมบัติด้านอื่น ๆ ทั่วไป จึงทำให้สมาชิกรวมถึงชาวบ้านทั่วไปในชุมชนให้ความร่วมมือด้วยดีในการจัดการความรู้รวมทั้งการดำเนินงานของกลุ่มมีผู้นำที่มีคุณสมบัติและศักยภาพสูงในการจัดการความรู้จะได้รับความร่วมมือดี

2.1.3 การสนับสนุนด้วยดีจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ โดยเฉพาะความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน ด้วยการส่งวิทยากรมาบรรยายและเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่ม โดยเฉพาะการพัฒนาชุมชนบนฐานของทุนชุมชน ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มชาวบ้านขึ้นในชุมชนต่าง ๆ เพื่อช่วยพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถช่วยตัวเองได้

2.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการความรู้

การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนของกลุ่มชาวบ้าน แม้ส่วนใหญ่มี ปัจจัยสนับสนุนดังกล่าวแล้ว แต่ก็มีปัจจัยอุปสรรคอยู่บ้าง เช่น เยาวชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมลดน้อยลงส่งผลต่อการจัดการความรู้และการสืบสานต่อความรู้ของกลุ่ม รวมทั้งการสร้างผู้นำให้ มีความเสียสละจะต้องถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นต่อไป เป็นต้น

ภาพประกอบ 4 กิจกรรมชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีไทนครมาสด

3. ผลจากการจัดการความรู้ของกลุ่ม

การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรของชุมชนได้ก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคน พัฒนากลุ่ม และพัฒนาชุมชน สรุปได้ดังนี้

3.1 ผลต่อการพัฒนาความรู้ในตัวคน

ความรู้ที่นำไปสู่แนวปฏิบัติที่ดีจากการจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนของกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่อำเภอเสด็จพิมายได้ก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคน การจัดการความรู้เป็นการจัดระเบียบความรู้ จาก ความรู้ที่ฝังลึกในคนให้กลายมาเป็น ความรู้ที่เปิดเผย ซึ่งเป็นความรู้เชิงประจักษ์ที่ง่ายต่อการเข้าใจและนำไปเป็นแนวทาง ในการปฏิบัติพัฒนาชีวิตและสังคม จึงให้ความร่วมมือด้วยดีในการแก้ปัญหาและ พัฒนาชุมชนของตนเองมากยิ่งขึ้น ทั้งในการเสนอความรู้ความคิด และนำเอาความรู้ ที่ได้จากการจัดการความรู้ไปเป็นแนวปฏิบัติและพัฒนางาน เป็นการสร้างเสริมจิตนิสัย ทางสังคมที่ดีให้แก่สมาชิกกลุ่มและคนทั่วไปในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นจิตนิสัยที่มีคุณค่ายิ่งต่อการพัฒนาสังคม ตลอดจนการสร้างเสริมจิตนิสัยทาง สังคมอื่น ๆ เช่น ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างเสริม คุณค่าของบุคคลได้ดีทางหนึ่ง เกิดรายได้ เศรษฐกิจชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน สมาชิกกลุ่มได้ออนรับนักท่องเที่ยว ด้วยรอยยิ้มและไม่ตรีจิตอย่างมีความสุข

3.2 ผลต่อการพัฒนากลุ่ม

การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในพื้นที่อำเภอสติงพระได้ก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนากลุ่ม ทำให้กลุ่มได้ความรู้และแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติพัฒนางานสอดคล้องกับสภาพและปัญหาที่เป็นจริงของชุมชน อันเนื่องจากกลุ่มได้ใช้วิธีการจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ซึ่งสมาชิกกลุ่มแต่ละคนมีอยู่เป็นฐานเดิมจากประสบการณ์ชีวิตที่ได้สัมผัสอยู่กับชุมชนของตนเอง กลุ่มสามารถพัฒนาบทบาทหน้าที่ของตนเองจนมีความเข้มแข็งมากขึ้น และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของคนทั่วไปทั้งในและนอกชุมชน รวมถึงได้รับการยอมรับจากภาครัฐ จนทำให้กลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวได้รับรางวัลมากมายและมีผู้สนใจในงานพัฒนาชุมชนมาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมากในแต่ละปี กลุ่มจึงมีกำลังใจในการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้นซึ่งเท่ากับเป็นรักษาชื่อเสียงของกลุ่มเองอีกทางหนึ่งด้วย

3.3 ผลต่อการพัฒนาชุมชน

การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในพื้นที่อำเภอสติงพระได้ก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนได้รับการแก้ปัญหาและพัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับสภาพและปัญหาที่เป็นจริงของท้องถิ่นอันเนื่องมาจากการจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนดังกล่าวแล้ว เป็นชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและยอมรับของคนในชุมชน และคนทั่วไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งทำให้ชาวบ้านในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนของตน และตื่นตัวสนใจในการพัฒนาชุมชนของตนเองมากขึ้นด้วย ชุมชนมีโอกาที่จะได้รับความร่วมมือในการพัฒนาจากภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ มากขึ้นด้วย และดำเนินงานประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มได้ด้วยดี มีความสุข การมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน

4. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

4.1 กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนมีการจัดการอย่างยั่งยืน ประสิทธิภาพการบริหาร มีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็งเป็นนักสื่อความหมาย ครูไพฑูรย์ ศิริรักษ์ จากศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวนก นางพูนทรัพย์ ศรีชู จากชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีไหนด นา เล การมีส่วนร่วมภาคีเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งเครือข่ายชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน มีการจัดการการตลาดและประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจผลิตภัณฑ์

ชุมชนโดยเฉพาะสบู่ตาลโดนด น้ำตาลโดนดผง ที่มีผู้สนใจสั่ง ก็ให้สมาชิกได้จัดทำส่งขายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ รวมทั้งการฝึกให้มีความสำคัญกับเยาวชนต่อไป

4.2 การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี สมาชิกกลุ่มร่วมผลิต การจัดสรรรายได้ให้กับสมาชิก รวมทั้งการแบ่งรายได้เข้าส่วนกลางร้อยละ 10 สมาชิกนำผลิตภัณฑ์จากตาลโดนดส่งขายให้กับนักท่องเที่ยวได้

4.3 การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม สานข้อมูลด้านมรดก วัฒนธรรมการเผยแพร่ผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น อาหารท้องถิ่น เช่น ยำหัวโหนด ยำลอนตาล เป็นต้น

4.4 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน การจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว การเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรผ่านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประสิทธิภาพการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน การสร้างความตระหนักรู้ความสำคัญ การเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติผ่านการท่องเที่ยว ทั้งด้านการทำประมงพื้นบ้านจากการวางไซ้ การทำตาลจากการป็นต้นตาลจนถึงกระบวนการเคี้ยวเป็นน้ำผึ้ง และการทำนาอินทรีย์

4.5 การบริการและความปลอดภัย ความพึงพอใจการให้บริการและความชาวบ้านให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยไมตรีจิต ชุมชนช่วยกันรักษาความปลอดภัย

สรุปผล

ผลจากการศึกษาครั้งนี้พบว่าการจัดการความรู้บนฐานทุนธรรมชาติมีการดำเนินงานจัดการความรู้เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรอย่างยั่งยืนจากผลิตภัณฑ์ตาลโดนดโดยการทำเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค การทำนาแบบอินทรีย์ และการทำประมงในทะเลสาบสงขลา มีการกำหนดความรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนจากการท่องเที่ยว โหนด นา เล มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่ม และกลุ่มอื่น ๆ ในวิถีการผลิตเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วม มีการจัดทำระเบียบข้อบังคับ ถ้ายทอดความรู้สู่คนภายนอกชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่น ๆ มีการยกระดับความรู้ ในการทำหลักสูตรอบรมการประกอบอาชีพ มีการสืบสานความรู้ทั้งสมาชิกของกลุ่มและการใช้สื่อต่าง ๆ เผยแพร่ ปัจจัยสนับสนุนสำคัญได้แก่ความร่วมมือของสมาชิกและผู้นำ อุปสรรคต่อการจัดการความรู้กลุ่ม เป็นการสร้าง

ผู้นำเยาวชนรุ่นต่อไปเพื่อสืบสานการอนุรักษ์วัฒนธรรมการท่องเที่ยวจากแหล่งเรียนรู้วิถีไหนต นา เล ต่อไป และมีผลการจัดการความรู้ทำให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการเผยแพร่ความรู้สู่สังคมอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ผลิตภัณฑ์ชุมชนทำให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้าไปเรียนรู้มาก และผลประโยชน์ของการจัดการความรู้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่อำเภอสติงพระ

อภิปรายผล

ประเด็นที่นำมาอภิปรายผลจำแนกตามข้อค้นพบตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. กระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่อำเภอสติงพระพบว่า กลุ่มชาวบ้านต่างก็ให้ความสำคัญต่อกระบวนการจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จัดการความรู้เชื่อมโยงไปสู่การการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรอย่างยั่งยืนจากผลิตภัณฑ์การทำตาลโตนด โดยการทำเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค การทำนาแบบอินทรีย์ และการทำประมงในทะเลสาบสงขลา ซึ่งประมาณ เทพสงเคราะห์และคณะ (2556 : 230) ได้กล่าวถึงการพัฒนาจัดการความรู้ของชุมชนในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนรวมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์จัดการทรัพยากรให้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนเช่นกัน เพราะต่างก็ตระหนักดีว่าทุนชุมชนดังกล่าวมีนัยสำคัญยิ่งต่อ วิถีชุมชน และการพัฒนาชุมชน ประกอบกับในปัจจุบันชาวบ้านทั่วไปในชุมชนต่าง ๆ มีความคิดจากการพัฒนาชุมชน ที่เน้นการพัฒนาบนพื้นฐานของความรู้ที่ได้รับมาจาก สังคมภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะความรู้จากสังคมเมืองและสังคมตะวันตก เป็นการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนชนบท ไม่ให้ความสำคัญแก่ ทุนชุมชนและความรู้ของชุมชน จึงทำให้ชาวบ้านทั่วไปหันมาให้ความสำคัญในการพัฒนาบนฐานของทุนชุมชนกันมากขึ้น (บรรจง นะแส. 2534 : 109-120) ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านจึงมีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ มากขึ้น และให้ความสำคัญแก่ การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมากขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า การจัดการความรู้ของกลุ่มชาวบ้านส่วนใหญ่ยังเป็นไปตามธรรมชาติของการดำเนินงาน มากกว่าที่จะเป็นกระบวนการที่อิงหลักวิชาการหรือแนวคิดทฤษฎีใด ๆ เพราะโดยธรรมชาติแล้วการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมาจะมีฐานคิด

เรื่องการมีส่วนร่วมอยู่แล้ว ทั้งร่วมกันคิดและร่วมกันทำ เพียงแต่แต่ละกลุ่มจะดำเนินการไปในทิศทางใดและมากน้อยเพียงใดเท่านั้น “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” จึงเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติของกลุ่ม ถึงกระนั้นก็ตามการจัดการความรู้ของกลุ่มต่าง ๆ ก็มีกระบวนการที่สอดคล้องกับหลักการจัดการความรู้หลายอย่าง โดยเฉพาะการอาศัยผู้รู้ในเรื่องนั้น ๆ เป็นผู้นำหรือกำกับกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญของการจัดการความรู้ (วิจารณ์ พานิช, 2546 : 2-5) จึงทำให้การจัดการความรู้ประสบผลได้ด้วยดี และการจัดการความรู้มีหลักการที่เกี่ยวข้องอยู่ 4 ประการ ได้แก่ องค์การ คน ความรู้ และการจัดการความรู้ (ธิติพัฒน์ เขี่ยมนิรันดร์, 2548 : 77-82) ที่จะดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนก็เช่นเดียวกันที่จะต้องร่วมกันพัฒนากลุ่มอย่างบูรณาการตามหลักการจัดการความรู้ดังกล่าว

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ของกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่อำเภอสังขละบุรี พบว่า กลุ่มชาวบ้านดำเนินการจัดการความรู้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างเป็นตัวกำหนดด้วย ซึ่งมีทั้งที่เป็นปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรค แต่ส่วนใหญ่แล้วจะมีปัจจัยสนับสนุนมากกว่าปัจจัยอุปสรรค จึงทำให้กลุ่มชาวบ้านส่วนใหญ่ในพื้นที่บริเวณนี้สามารถจัดการความรู้ในกลุ่มของตนประสบผลด้วยดีตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การประสบความสำเร็จมีข้อมูลของปัจจัยที่สำคัญมาจากผู้นำกลุ่มซึ่งผู้นำมีบทบาทที่สำคัญที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ (ประมาณ เทพสงเคราะห์และคณะ, 2556 : 218) ในการจัดตั้งและบริหารกลุ่มรวมถึงสมาชิกกลุ่มทุกคนหรือส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน มีความรักความผูกพันต่อชุมชนอันเป็นบ้านเกิดของ จึงทำให้มีฐานความเข้มแข็งใน การดำเนินงานของกลุ่มและจัดการความรู้ของกลุ่มให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน จึงทำให้แต่ละคนมีความรู้ที่ฝังลึกในคนบนฐานเดียวกัน จึงสามารถที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้เป็นอย่างดี ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้มีหลายอย่าง ซึ่ง น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547 : 119-120) และบุญดี บุญญาภิจ และคณะ (2547 : 59-62) ได้กล่าวถึงปัจจัยต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับ ภาวะผู้นำและกลยุทธ์ ผู้นำให้การสนับสนุนด้วยดี มีการกำหนดทิศทางร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความมุ่งมั่นร่วมกันทั้งองค์กรวัฒนธรรมการสื่อสารในองค์กรที่มุ่งสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ความสามารถของคณะทำงานจัดการความรู้ การมีช่องทางหลากหลายสำหรับถ่ายทอดความรู้ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการความรู้มีหลายอย่างเช่นกัน การมีวัฒนธรรมองค์กรไม่เอื้อต่อการจัดการความรู้ ผู้มีความรู้ในองค์กรไม่อยากถ่ายทอดความรู้ บุคคลในองค์กรขาดความสามัคคี การไม่

ยอมรับความรู้ของคนในองค์กรด้วยกัน บุคลากรในองค์กรไม่กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ บุคลากรในองค์กรไม่ยอมรับข้อผิดพลาดของตนเอง (ธิตินันท์ เอี่ยมนิรันดร์ 2548 : 112)

3. ผลจากการจัดการความรู้ของกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่อำเภอสิงหนครพบว่า การจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติชุมชนของกลุ่ม ในพื้นที่ก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคน การพัฒนากลุ่ม และการพัฒนาชุมชน ซึ่งผลการพัฒนาทั้งสามด้านนี้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์และเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี ดังจะเห็นว่าการจัดการความรู้ที่มีผลกระทบเชิงบวกต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น ทำให้สมาชิกกลุ่มและผู้สนใจมีรายได้เพิ่มขึ้น จึงเป็นผลผลิต (Output) จากการจัดการความรู้ ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาทั้งการพัฒนาคน การพัฒนากลุ่ม และการพัฒนาชุมชน หรือการจัดการความรู้ที่มีผลกระทบเชิงบวกต่อการสร้างจิตินิสัยของบุคคลนั้น จึงเห็นได้ว่าผลจากการจัดการความรู้เป็นสิ่งที่มีความต่อชีวิตและสังคมอย่างหลากหลาย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่มีการกล่าวถึงและนิยมกันอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน (พรศักดิ์ พรหมแก้ว และจรินทร์ เทพสงเคราะห์. (2555 : 95)

4. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนซึ่งเป็นแหล่งทุนทรัพยากรธรรมชาติพัฒนาให้มีการดำเนินตามวิถีชีวิตของชุมชนที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสบรรยากาศทั้ง 3 กิจกรรมได้แก่ การทำการประมง การทำตาล และการทำนา ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้ รวมทั้งการบริหารจัดการจะต้องมีผู้นำที่สามารถปฏิบัติเป็นแบบอย่างและเสียสละในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าอาจจะมียุทธศาสตร์อื่น ๆ อีก แต่ก็ต้องพัฒนาให้มีประสิทธิภาพทั้งด้านการจัดองค์ประกอบกระบวนการ การจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เยาวชนได้สัมผัสกับวิถีชีวิตจริงของวิถีไหนด นา เล ชุมชนได้ดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างความเข้มแข็งส่งเสริมการท่องเที่ยว มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างดี (ประมาณ เทพสงเคราะห์ และคณะ. 2552 : 433) การจัดการทุนทรัพยากรธรรมชาติและผลผลิตชุมชนโดยชุมชนก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการเพราะมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคมมนุษย์ อย่างไรก็ตาม การจัดการดังกล่าวยังมีแนวคิดและหลักการที่สำคัญที่จะส่งเสริมให้การจัดการทุนทรัพยากรธรรมชาติและผลผลิตชุมชนให้มีความเหมาะสมและยั่งยืน เป็นการมองในมิติของการพึ่งพาอาศัยและการใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นผลลัพธ์หรือผลประโยชน์ (Outcome) จากการจัดการความรู้

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. กลุ่มชาวบ้านควรสร้างกระบวนการจัดการความรู้บนฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างต่อเนื่องนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนและมีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งการนำผลการวิจัยจากกลุ่มที่มีการจัดการความรู้นำไปใช้ในพื้นที่ต่าง ๆ ในกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ไปส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาได้เรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่อื่น

2. หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ควรจะได้เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ ให้มากขึ้นและสนับสนุนให้ชาวบ้านได้ จัดกิจกรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

3. สถาบันการศึกษา ควรจะจัดให้มีการเรียนการสอนโดยเน้นถึงความสำคัญขององค์กรชุมชนหรือ กลุ่มชาวบ้าน ให้มากขึ้น และผลิตตำราหรือเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับטיפิพิมพ์เผยแพร่ให้มากขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจเข้าไปเรียนรู้

บรรณานุกรม

- กระทรวงคมนาคม. กรมเจ้าท่า. (2556). **ร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง**. กรุงเทพฯ : กระทรวงคมนาคม.
- จรินทร์ เทพสงเคราะห์ และประมาณ เทพสงเคราะห์. (2552). การสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์ ตำบลโคกสบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง และแนวทางการฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านในทอน ตำบลสุโสะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ธิติพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์. (2548). “การประยุกต์นิเทศศาสตร์ด้านการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนา.” ใน **ประมวลสาระชุดวิชาการประยุกต์นิเทศศาสตร์เพื่อการพัฒนา เล่มที่ 1**. (หน้า 73-74).นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. (2549). **การพัฒนาองค์กรชุมชน**. กรุงเทพฯ : บริษัทเอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.
- น้ำทิพย์ วิภาวิน. (2547). **การจัดการความรู้อับคลังความรู้**. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- บรรจง นະแส. (2534). “การพัฒนาภาคใต้ตามแนววัฒนธรรมชุมชน.” ใน **พื้นบ้านพื้นเมืองถิ่นไทยทักษิณ**. บรรณาธิการโดย พรศักดิ์ พรหมแก้ว. หน้า 61-74. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
- บุญดี บุญญาภิจ. (2547). **การจัดการความรู้ จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : บริษัทจิรวัดณ์เอ็กเพรส จำกัด.
- ประมาณ เทพสงเคราะห์. (2552). **การสร้างฐานข้อมูลเพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและสนับสนุนระบบการตัดสินใจวางแผนการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ : สงขลา นครศรีธรรมราช พัทลุง สตูล ตรัง**. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ประมาณ เทพสงเคราะห์, จรินทร์ เทพสงเคราะห์, อติศร ศักดิ์สูง, ศุภการ สิริไพศาล, พรศักดิ์ พรหมแก้ว และวรุฒม์ นาที. (2556). “การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา.” **วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต**. 1(3), 217-231.

- พรศักดิ์ พรหมแก้ว และจรินทร์ เทพสงเคราะห์. (2555). **การจัดการความรู้บนฐานทุนสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วิจารณ์ พานิช. (2546). **การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจบนฐานความรู้**. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.).